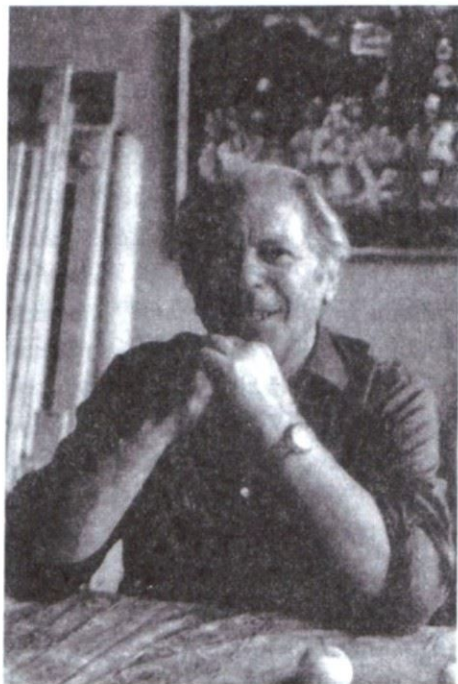

З любов'ю до отлого краю...

До 75-річчя народження Юрія Герца

Народний художник України, лауреат Національної премії імені Т.Шевченка Юрій Дмитрович Герц не виглядає на свої 75 років. Завжди привітний, відкритий світу і людям, втім радше філософ, ніж декларатор. Одразу відгукнувся на прохання зустрічі. І на моє неоднозначне перше питання: «А що Ви зараз робите?» без вагань відповів: «Думаю». Це враз, не без гумору, розставило усе на свої місця. Я впізнала того художника, якого у захопленні колись знайшла в експозиції художнього музею, потім бачила у процесі творчого пошуку з мольбертом на засніжених вулицях Ужгорода. Знайшла того персоніфікованого старого Карпатського духа, що мешкає високо в горах, Аж так високо, що майже стає небожителем. І саме небожителю під силу поєднати духовну любов і мудрість. Поети кажуть, що на землі вже цього немає. Блукає між людьми самотньо любов, притуляє людські

половинки одна до одної у бажанні злити їх у гармонії життя. Багато половинок шербатих, скалічених. Божественне ехо заводить душу трепетними вібраціями струн мистецького дива. Тільки спеціально організована природа володіє умінням не просто дивитися, а бачити. На світі багато людей знає, але... не розуміє.

Розмова з нашим земляком Юрієм Дмитровичем Герцом вийшла проста і нелукава. Отакий собі невеличкий «захалавний» сюжет, що додає до портрета митця рис нашого сучасника і людини небайдужої. Адже понад 50 років у мистецтві — це найвищі вершини «малярського цеху», що дає право на власні судження і власні позиції.

«Вийшло усе якось само собою, — каже Юрій Герц. — Я малював не для нагород, титулів і звань. Моє малювання іде від душі». — Сива ясночоло людина змовкає, сповнюючи паузу шурхотом думок.

Митець сказав колись, що Бог — це тиша, а мова Бога — це життя. Для вираження, матеріалізації цієї мови художник одержує безцінний дар — талант, що виводить людину з манівців до Храму. Тільки б його не проспати, не змінити на суєту ситості і достатку.

«Комерціалізація мистецтва» — ось що прозвучало у розмові з митцем. Юрій Герц вбачає у цьому небезпеку, особливо для молоді. Коли все купується і все продається, то порушується «архітектура» «святого», замулюється джерело. Треба

акумулювати досвід, не просто досвід життя, а досвід власного переживання, інакше мистецтво буде штучним, тобто мухою-обманкою, що «оживляє» старий твір, але не живе.

Юрій Герц усе своє свідоме життя в мистецтві йшов шляхом розуміння і відчуття сердечного. Самоусвідомлення виникає на глибині занурення у своє життя, при ретельному аналізі та синтезі моделювання ситуації. Систему поглядів та розуміння світу дає зрілість. Спостереження на поверхню виносять роздуми, ідеї, позиції, вирішення. Добре, коли поруч наставники, учителі, колеги. Ступінь довіри виявляється у знаходженні векторів руху і визначенні магістралі шляху.

Обравши для себе мистецтво образотворення, Юрій мов продовжив традицію народного прикрашання. Це прагнення органічно виявилось ще у ранньому дитинстві. Уродженець багатодітної сім'ї Герців у селі Лохово, що на Мукачівщині, Юрко був третьою дитиною в сім'ї. Нехитре сільське життя було збагачене дуже майстерними оповідями сестричок і братиків, піснями та обрядами односельчан. На фоні майже скромного побуту дуже важливими були приязні стосунки між дітьми та дорослими, батьками.

«Своє треба берегти», — багатозначно промовляє Юрій Дмитрович. Що під цим розуміє митець? Власне «Я» — крихкий човник дитячих мрій, уподобань. Десь в куточку душі кожен зберігає свою власну територію щастя. Особливо започатковане змалку у сім'ї — співучій, голосистій, працьовитій. Найбільший скарб — повагу до людей і любов до простих трудівників, до історії та культури краю — одержав під батьківською стріхою.

З часів босоногого дитинства у серці своїм виніс те, що потім вихлюпнеться на полотно водограєм фарб, дивиною силуетів, мозаїчністю форми. Пам'ять минулого сприяла фантазії, сплітаючи враження і відчуття у суб'єктивні феєрії і драми. Десь за лаштунками новорічних свят буде їх маленький режисер, який зобразить заметене по самі шибки село, маски, колядників, химер.

Селом і країною прогуркотіла війна, мирне життя поставило перед підлітком Юрком завдання удосконалення здібностей. Від часу студій в Мукачівському педучилищі буде вчитися ненастанно. А з Ужгородським училищем декоративно-прикладного мистецтва від часу вступу у 1947 році зв'язав своє життя. Саме із стін училища виніс та зберіг відчуття великої вдячності своїм учителям за можливість бути з ними поруч. Романтичним ореолом слави були овіяні постаті Йосипа Бокша, Адальберта Ерделі, Федора Манайла, Андрія Коцки, Ернеста Конратовича. Професіоналізм був справою честі, культура спілкування, дискусій та обговорень була на висоті. Кожен волів почути привітне слово, бути оціненим та підтриманим. Зустрічі з корифеями закарпатського живопису вплинули на Юрія Герца особливо. Молодий художник активно зацікавився «своїм» — народом, культурою, витоками. Зерно впало на добрий ґрунт. Захоплюючись посталями чудових учителів, запалився ідеєю служіння народу, якою жили закарпатські митці. Цьому посприяли і обставини особистого життя: після служби у армії Ю.Герц одружується з Наталкою Толстою і їде на Хустщину. Тут будуть жити ідеї публічності і рівності в мистецтві, сповідувани великими Бокшаєм та Ерделі.

Відвертий реалізм двадцятирічного мистецького пошуку у мандрах Воловеччиною,

Міжгірщиною поступово змінюється. Змінюється і сам художник, його манера письма. Працює багато, активно експонує свої твори, доброзичливо сприймає критику. Барвіста Верховина змусила Ю.Герца по-новому побачити довкілля. Справжніми скарбами стали для автора знахідки у креативних ідеях народної вишивки, гаптування, різьбі по дереву. Багатозначність орнаменталістики, символіка кольору тісно зв'язала часовий простір минулого і сьогодення. У Юрія Герца з'являється свій стиль, він стоє впізнаваний. Юрій робить прорив у площині образотворення не фарбами, а самим духом предковічних Карпат — українських, румунських, словацьких. І закрутило у його живописних полотнах вихором щастя, маївок, веселок. Художник інтенсивно розпочав олюднювати пейзажі, завантажувати потужними юрбами селян вулиці, ніби розкриваючи тезу про силу і міць народу. Від тих знаменних 70-х цей феномен набуде ознаки сталості у творчості Герца. Уже згодом тематика м'яко переллється до тем урбаністичних, історико-культурної спадщини та етнографії. Далі — напружений пошук на межі реалізму та авангарду. З часом художник сповідається: «Сподівався, що з нашого авангарду виросте щось більше, а тут — застої...» Як хочеш, так і розумій. Важко бути якщо не Америкго, то хоча б Колумбом. Відкриття зараховується першому. А, може, менше стало в житті тиші, у якій, як відомо всім, проходить служіння Муз? Заклопотане людство мчить зорельотами вперед, не озираячись на самотніх подорожніх. Де ж там посидіти на березі Океану в очікуванні чарівної мушлі!

Від виставки до виставки про митця лунають схвальні відгуки. Його мистецтво

Юрій Герц. Молоді перед брамою (1990)

завойовує все більше симпатиків. До столичних «метрів», що полюбили гостювати на Закарпатті, додаються персони колекціонерів. «Мода на Герца» — це мода на народність, на традицію, на пізнання глибинної сутності етносу. У часи нівелювання етнокультурних засад і появи космополітичної спільності «радянський народ» бути декларатором ідеї народності було на межі... Академік Тетяна Нилівна Яблонська у щоденнику, опублікованому вже після смерті дочкою, сповідується, що заздрила закарпатським художникам у їх «свободному польоті кольору», картаючи себе за слабкість. Щедрю, оптимістичну «Гуцульщину» Ю.Герца

Юрій Герц. Пасхальна ніч (1992)

повісила у себе в майстерні. Її поетичному серцю вона говорила багато!

Дорога від Герца до серця — найпотужніший емоційний ланцюжок між автором і глядачем. Художник мріяв про нову людину, що прийде на нашу землю. Ця людина буде господарем, буде добрим газдою, у якого буде згідно доброї традиції українського люду: «Ладо», лад, устрій — розуміється як космічна гармонія, свято життя, зустріч людини з Вічністю на Землі.

Монументально до творчості Ю.Герца входять «Карпатські святині» — церкви. Символ землі і духу, на учителя усім страждущим. Чисте, без побутописання зображення карпатських церков доносить до глядача трепет збереженої віри. Бездушний світ, безсоромний, — художник Герц називає його «хитрим». Тут бачиться майже сквородинське: «Не впіймаві!» Земля — господнє творіння, а його потрібно увінчати «свободою думки і духом любові» (Т.Шевченко). За красномовні, полум'яно-весілкові, глибоко народні полотна серії «Барвіста Верховина» Юрій Дмитрович Герц був увінчаний у 1994 році Національною премією України імені Тараса Шевченка.

Дуже вже мене цікавило, як дотягтися до велета духу, до його «огненної інвективи» — полум'яного і ніжного Тараса! А вийшло у Юрія Герца, народного художника України, просто: Свого не цурайся! Мудрість не в складності, а в простоті!

Ю.Д.Герц — наш сучасник, народний художник України, що уславив на землі людину, Карпати і мистецтво. Він живе і творить для людей. Це — його ідеал, до нього іде все життя і йому з вдячністю прислуговує повсякчас.

Людмила БІКСЕЙ, мистецтвознавець